

mimesis mimesis romana

ili rađanje romana u nekoliko nastavaka s dve ruke

od petrinovića i pisareva

nadomestak svakom uvodu

Pledoaje za surovu istinu realnosti, bačenu u lice piscima, krnji sinopsis definitivnog i ogorčenog raskrinkavanja fetišiziranog odnosa i shvatanja, zaogrnut istorijom jednog naučnog i podlog udarca u predelu stomaka. Tužni fakat priče o tome kako su lenji, dremaljivi i hvalisavi Petrinović/Pisarev, uljuljkani malenim tračkom priznanja, izgubili svog pripovedača na samom početku rada na romanu, upavši time u vremenski tesnac živog blata nepoznavanja, stavljajući sebe pred najveće nauke iskušenja lakovernosti. Iznenadenima ne preostaje ništa drugo osim da nervoznim pokretima prevrću manifest sopstvenog kraja zamazan bezbrojnim otiscima prstiju.

oproštajno pismo pripovedača

(petrinoviću i pisarevu)

Svaki Vaš tekst ne bi imao smisla ni svog opravdanja i utopišta u istinitosti, objektivnosti pravog prikazivanja stvari, bez mog prisustva, bez mog konačnog odobrenja i komentara znalca upućenog u pravu bit i suštinu pojavnih manifestacija. Povik Vaših glasova može za mene ustvrditi da sam noćna avet,

razulareni vampir
neodgonetnuta hulja,
vagabund i mali tat,
rasadnik zla,
sejač pomutnje,
čudovišni negromant,
suludi prorok.

Neželjeni komentari, neopravdane i besmislene sumnje i sva slična opanjkavanja, rezultat su zabune nastale usled nepoznavanja stvari, okovane zatucanosti i praznoverja, zavisti i egoističke želje da se zataška pravo stanje stvari. Pripovedač je onaj koji priča priču, oko koje sve vidi i sve zna, demijurg otelotvoren van ličnosti pisca. Pisac nije pripovedač, nije onaj koji priča priču, i ne treba ih poistovećivati. Mislim da ću najjasnije uspeti da objasnim svoje prisustvo i utopište u romanima ako pokušam da konkretizujem svoju upućenost i poznavanje na nekom primeru.

»Elem, on nije hteo da ide, naravno, ali je video da tu nema šale sa mnom i da mora, te se stoga vratio u svoju sobu sa Lukom, a ja sam izvadila njegove stvari iz kofera i obukli smo ga. Onda sam počela da pakujem ono nekoliko sitnica za koje sam mislila da će biti potrebne u bolnici, nekoliko spavaćih košulja, ogrtač za kupanje i papuče, i tako dalje, a onda videh da nema čistih košulja: ona jedna koju je imao na sebi bila je prljava i bilo me je sramota da ga pustim u njoj, znala sam da će mu trebati još nekoliko čistih...«

(Thomas Wolfe, FROM DEATH TO MORNING, u prevodu Vere Ilić)
Najneupućeniji čitalac, jednim jedinim pogledom, bez duge i nepotrebne analize, može zaključiti da ovo ne priča Thomas Wolfe, već ONA, pripovedač i znalac događaja koji pouzdano tvrdi da neko ide u bolnicu, da ne želi ići, da nema čistih košulja, da će mu one trebati...

Jedino pravo uporište za svakog pravog romanopisca, pa i za Vas, jeste oslanjanje na MENE, još uvek vladajuće, nezamenljivo, nikada nedoknadivo, najpouzdanijeg, najpravovremenijeg, sveobuhvatnog znalca, iskusnog šetača po romanima i pričama svih vrsta, odanog prijatelja i najpouzdanijeg svedoka, najšireg komentatora, neisključivog i na svakom mestu potrebno.

Vi ste se drznuli da posumnjate u mene («To je nemoguće, takvo što ne postoji, sve su to isprazne besmislice mladog i nadobudnog idealiste u časovima kada ne zna što bi radio, pa se koristi napuhavanjem lažnih balona koje pušta među lakoverne, dovodeći ih na ivicu sloma. Petrinović/Pisarev, Srebrna kôža). Nekoliko puta ste me doveli na ivicu bunara smrti, pokušali da me se otarasite ubistvom, opštim nehatom i nepoklanjanjem pažnje. Proterali ste me iz stalnog boravišta, potčinili svu moju delatnost sumnji, na najpodliji način prisvojili svu slavu...

Zato Vas definitivno napuštam, zauvek, pokušajte se snaći bez mene (u šta čisto sumnjam).

Ako ikada nestanem, senka sumnje moje smrti i gavran krivice lebdice čitav život nad vama.

onaj koji priča

šta da radimo?

Izlomljeni fragmenti batrgajuće svesti ovlaš dodiruju neispisane stranice vodene hartije, mašine – snohvatice tipkaju prezirno milione besmislenih znakova, otisci prežvakanog i naučenog:

novo

šta je to?

probne skice

o količini kontroverznih i totalno oprečnih informacija
o misterioznim spletkama bez izgleda da ikada budu razrešene
o pokušaju prevladavanja nepouzdanosti argumentiranjem
o nemogućnosti iznalaženja iole plodotvornijeg rešenja
o jednoj suludoj i beznađnoj potrazi za pripovedačem
(Skrībomanski netalentirano i dosta naivno zamenjivanje pripovedačeve ličnosti uvođenjem bezbrojnih svedoka, bezobraznim pozajmljivanjem tuđih pripovedača na način zaplitanja lažnih slika.)

ucena

Upoznat sam s prirodom nedela izazvanog aktom samovoljnog napuštanja Vašeg pripovedača i s kompletnom situacijom u kojoj se sada nalazite. Pripovedača poznajem već duže vreme, osim toga mnogo mi duguje, i zato je bilo posve normalno što mi se obratio za pomoć tražeći da ga sakrijem ispred hajke koju ćete Vi organizovati. Pristao sam, nadajući se lažno da ću bar uspeti, ako ne ništa drugo, da podmirim neka dugovanja. Mogu Vas sa sigurnošću odvesti u njegovo skrovište, ali zauzvrat tražim jednu uslugu, naime, želim da tri večeri zaredom popijete sto litara piva u »Gurmanu« i ponese te sve boce sa sobom, a zatim ih bacite u kanal Dunav – Tisa – Dunav. (Znam kako ću ih izvaditi.) Ukoliko dobro razmislite i pristanete na postavljene uslove, dva dana nakon toga naći ćete adresu njegovog skrovišta u kanti za smeće ispred knjižare »Savremene administracije« (Ulica Jovana Jovanovića Zmaja). Tako ćemo svi biti zadovoljni (osim njega, naravno), ja ću imati pivske flaše, a vi pripovedača.

krovovi

Video sam Vašeg pripovedača, obučenog u odelo otrovno zelene boje i neobrijanog, kako šeta po krovovima oronulih kuća na Telepu. Vrlo jednostavno to čini i mislim da visina i razdaljina ne predstavljaju nikakvu prepreku za njega. Zanesen, ponekad dugo stoji oslonjen o televizijske antene, dugo i teško kašlje i pljuje u dimnjake susednih kuća. Dešava se da iz obesti i čistog hira hamerno gada crepom slučajne i zalutale prolaznike.

park

U sumrak jučerašnjeg dana, obučen u kupaće gaćice ružičaste boje, zajašio je labuda i provezao tri besomučna kruga po Dunavskom parku, namigujući na olinjale i izgladnele mačke. Po povratku ka jezeru, iz obližnje trgovine je pozajmio pecački pribor, a zatim, zagledan u vrhove starog drveća, izuzetno strpljivo čekao ne li se postavljani štapovi pomeriti i nagovestiti trzaj proždrljive ribice. Nije se osvrtao na ispisanu naredbu o izričitoj zabrani pecanja. Čuo sam da se oko ponoći sa zadovoljstvom brčkao u vodi jezera.

golubovi

Zanesen umnim radom, slučajno pogledam kroz prozor, kad imam šta videti, nekakav manijak, bez elegantnog odela, sav zamazan blatom, juri golubove, te nedužne i mirne ptice, uz glasne povike: SUPICA, SUPICA. Nisam uspeo da se prenesem iz sfere umne delatnosti na sferu životne realnosti i zbilje, a on je uspeo smotati tri komada i staviti ih u svoju zamašćenu torbu. Ostali prolaznici su takođe bili zatečeni. Od njih saznam da je u pitanju Vaš pripovedač koji se oteo kontroli.

novac

Izašao sam u malenu šetnju, onako posle ručka, znate, lečnici kažu da se ne valja najesti pa odmah zatim leći i spavati. Baš sam se pošteno nabokao, do guše, moja žena tako dobro kuva, međutim, dosta masno, to se mora priznati. Ljubitelj sam dobro začinenih jela. Zec u sosu, pa dobro začinen gulaš i pola litra crnog, da ti pamet stane, pijuckaš i čačkaš zube. I volim hranu osetiti u stomaku. I tako uživam, dok mi u vidokrug ne upadne nekakav izmršaveo tip koji pokušava oteti tašnu s parama iznemogloj i slabašnoj starici. Ne podnosim suhe i mršave ljude i još k tome lopove, povičem i aktiviram građane koji su bili u blizini. Videviš nas, on pobjegne. To je bilo u blizini onog restorana gde sasvim ukusno pripremaju bečke šnicle, mislim da se zavone »Zlatna medalja«, ili tako nekako.

intriga

ja svako veče odsedam u zlatnoj gredi jer volim popiti poneku čašicu susresti svoje prijatelje i posedeti u njihovom društvu mnogi kažu da pijem i više nego što bi trebalo da popijem više čašica ali ja mogu reći da nisam nekakva notorna pijanica

šta sam ono hteo reći

da pre neko veče u kafani treći sto od vrata sedi omanji čovečuljak i moljaka da mu se plati piće uvek sam bio galantan sednem za njegov sto i

poručim dupli konjak za svakog on popi čašu na iskap i reče da li znam nekog dobrog pisca kome je potreban pripovedač u pisanje se razumem kao u španska sela i zato mu kažem kad je pripovedač nek onda bude i pisac on me prezirivo pogleda i ugledavši iza mene nekog poznatog pesnika priključi se njegovom stolu oko ponoči su zajedno pevali dobro podnapiti a pošto sam i ja bio tu negde priključim im se pesnik je svaki minut odmahivao suvo-njavom rukom i nešto poverljivo šaputao na uho omalenog čovečuljka posle smo se ljubili i ne sećam se detalja najbolje

SMRT

... je odbacio ovo iskušenje. To je bila samo dobro poznata privlačna moć dubine, provalije, praznog prostora, a ne želja da prekrati sebi život. ... Franz Werfel, AUSGEWAHLTE ERZÄHLUNGEN ... leži leđima na zemlji, glava mu je uzdignuta na odeću smotanu u kotur. Oči su mu zatvorene, lice sivo, kosa zalepljena u vidu glatke mrlje preko čela kao da je naslikana kičicom. Lice mu izgleda malo upalo, ulegnuto oko grebena kostiju očnih duplji, nosa, desni, kao da je vlažnost omlitavela čvrstinu koja je ispunjavala kožu; njegovi zubi, usađeni u blede desni, malo su razdvojeni kao da se spokojno smeja. Leži suv kao pritka u svom mokrom odelu, kraj glave mu je barica izbljuvaka, a jedan mlaz mu još curi iz ugla usta i niz obraz, pošto nije mogao da okrene glavu dovoljno brzo ili dovoljno daleko. ... William Faulkner, AS I LAY DYING. ...

... on je, sanjareći, koračao sve dalje, udario je drenovim štapom kamenje po drumu. ... Emile Zola, GERMINAL. ...

... njegovo, gotovo posle golo telo, nosilo je na sebi jezoviti simbol smrti. ... James Fennimore Cooper, THE LAST OF THE MOHICANS. ...

... druge žene u crnini gledale su mrtvaca kao što se posmatra rečni tok. Neko zarida u dnu. ... Gabriel Garcia Marquez, EL CORONEL NE TIENE QUIEN LE ESCRIBA. ...

... moj je kabalist, naprotiv, naučio da večni život ne pripada nijednom stvorenju, bilo ono zemaljsko ili uzdušno. Poveo sam se za njim ne ho-teći da budem sudac. ... zapisi Jakova Menetriera narečenoga tournou-broche ili vrtiražanj, Anatole France, LA ROTISSERIE. ...

... a bilo je mnogo još toga što je prošlo kroz glavu – osećaji umor-nosti i usamljenosti; čitave armije nejasnih osećaja i još nejasnijih stremlje-nja; i još dublja i nejasnija došaptavanja i odjeci, čežnje zaboravljenih genera-cija, kristalizirane i oživljene, koje se uvek iznova pojavljuju, nesanjane i neslućene, prigušene ali snažne, duh i osnovna težnja života, koja ispod hi-ljadu omana i maski uvek nastoji da oživi. ...

Jack London, BURNING DAYLIGHT. ...

Poštovani Pisarevu,

iz prostog razloga nemogućnosti drugačijeg saopštavanja, preuzeo sam na sebe iznošenje jednostavne činjenice o samoubistvu našeg pripoveda-ča. Time se okončava besmislena potraga, zaludno ispitivanje, zlurado podsmevanje okoline, nizanje paranoičnih svedočenja i definitivno usme-rava na puteve zarasle tratinom nepouzdanosti i trnjem neizvesnosti. Svi-dalo se to tebi ili ne, mislim da deo odgovornosti, kao bitni uzročnici nje-gove smrti, moramo preuzeti na sebe, svesni činjenice da smo ga proteklih pet godina potiskivali smanjujući njegovu primarnu ulogu, postavljajući mu zamke iz kojih je na jedvite jade uspevao izaći živ i čitav.

Ipak, osećam i smatram da sam ja glavni krivac njegovog samou-bistva (uporno me noću prate i progone sivozelene oči ribara koji je izvukao njegovo telo iz vode), nesvesno sam, potaknut lažnom superiornošću, že-leo da što pre nestane.

Kada sa pozvan da identifikujem telo, lako sam ga prepoznao: bela poduža kosa grubo ošišana
malena brada, dokaz intelektualnog načina života
nepostojanje dva predja zuba (zahvaljujući tebi i načinu tvog silovi-tog argumentiranja u prepirkama)
ožiljak na levoj butini
ravni tabani

Staraj se da izmisliš ili privoliš nekog novog pripovedača na saradnju, totalno pouzdanog, ili se pomiri s činjenicom da žrtvuješ sebe (pisarev = pri-povedač). Pozdravi sve kod kuće.

S poštovanjem, Franja Petrinović

PS Ne preostaje nam ništa drugo nego da počnemo iz početka.

POČINJE

Složenost istraživačkog poduhvata nerazrešenih tajni treba da se ogleda u razaranju postojećih idealiziranih kanona, fiktivnih obrazaca kliširanih stereotipa (Kayser). Jer, SMRT PRIPOVEDAČA JE I SMRT ROMANA, što je totalno zbnjujući fakat, ali SMRT PRIPOVEDAČA I SMRT ROMANA NIJE I SMRT ROMANOPISCA.

Sledi pokušaj romanopisaca da zamenom klasičnog pouzdanog pri-povedča, razaranjem sveznajuće strukture i kompozicije, nedoslednom izmenom onog koji priča, nasledenom i bogomdanom literarnom građom, pismenom ostavštinom, zabeleškama, najamnički plaćanjem tuđih pripove-dača na sat, prepisivačkom delatnošću bez svesti o plagijatu, stvore nešto što će biti:

TESTAMENTOLOGIJA U BEZBROJ SLIKA S PRIVIDNIM KRAJEM I
LAŽNIM ZAPLETOM

iliti

PSEUDOROMANO TRULJENJU

(nastavak sledi)

NOVE KNJIGE

nikola koljević: »šekspir, tragičar«, »svjetlost«, sarajevo 1981.

piše: tvrtko kulenović

Eseji Nikole Koljevića o Šekspiru imaju retku vrstu slave. Bili su već poznati i kao tekstovi zasebno objavljeni na radiju i po časopisima, kao predgovori odgovarajućim knjigama, i tada se već govorilo o njima među lju-dima koji se bave ovom materijom, odnosno pozorištem i književnošću uop-šte. Bili su, zapravo, poznati još ranije, kada su imali oblik usmenih univerzi-tetskih predavanja; tada su to bila ona retka predavanja o kojima se posle časa razgovora u učionici.

Knjigu je, uostalom, autor i posvetio »svojim studentima, starim i no-vim«. Kao knjiga ona nije značajna samo po tome što je okupila značajne tekstove, pa ni po tome što je te tekstove sjedinila u znaku naslova »Šek-spir, tragičar«, nego i po tome što je, sužavajući donekle vizuru u odnosu na Šekspira (samo tragičara), istovremeno otvorila široko područje razmišlja-nja o suštini tragičkog, o formi i sadržini tragedije.

To izuzetno zanimljivo i relevantno razmišljanje – posle svih sličnih koja su već ostvarena – nije moglo biti uočeno u esejima zasebno objavlji-vanim, i zato što se ostvaruje tek u njihovom kontinuitetu, a i zato, pogo-tovu, što im je u knjizi dodato uvodno razmatranje pod naslovom »Šekspir i tragedija«. Mada počinje sa Šekspikom, ovo razmatranje je više posvećeno tragediji i bavi se njom, ponovimo to, na izuzetno relevantan način. Uzima-jući u obzir oba ona, još od Aristotela bitna, elementa u interpretaciji trage-dije, radnju i lik, Koljević ih posmatra ravnopravno, ali nikada i razdvojeno, već u onoj stalnoj međusobnoj isprepletenosti u kojoj se oni i pojavljuju u živom dramskom tkivu, u Šekspirovom pogotovu. Zbog tog nepristajanja na vivisekciju, svi tekstovi pojedinačno i knjiga u celini doimaju se više po svo-joj esejističkoj mudrosti i lucidnosti nego po teorijskoj doslednosti i siste-matičnosti, ali upravo taj put čini se da je jedini mogući put bavljenja Šekspi-rom danas.

Lucidnost Koljevićevih eseja ogleda se naročito u njegovoj sposob-nosti da precizno, kratko i jasno kaže ono što je bitno, a do čega se u mno-gim analizama s impresivnom »naučnom« fasadom uopšte i ne dolazi. Upo-zoravajući na vekovni vrhovni autoritet tragičarstva među književnim vrstama, Koljević povezuje tragediju sa žrtvovanjem (i žrtvama), ne samo na uobiča-jeni način »ispitivanja porekla«, nego otvarajući mnogo šire horizonte (»vaskresenje ne biva bez smrti«), preko kojih dolazi, na nov i relevantan na-čin, do onog »starog« aksioma književne matematike, odnosno do pitanja »o mogućnosti postojanja ozbiljne književnosti izvan okvira tragičkog iskustva, bez obzira na relativni značaj dramske, tragičke forme«.

Tragičko je »vrhunska mera« književnosti, jer je vrhunska mera ži-vota, »za tragediju je, čini se, bitno takvo elementarno i radikalno doteriva-nje stvari do kraja. Bitna su krajnja pitanja života i smrti. I života i smrti u isti mah«. Reč je, dakle, o *sudbini*, ali Koljević je sklon da sudbinu tumači više na psihološki nego na kosmološki način, njemu je blizak Heraklitov stav da je karakter sudbina, s tim da se kod njega karakter »razlaže« na niz etičkih implikacija, među kojima je najvažnija čovekova težnja za slobodom.

»Nemilosrdno odvijanje stvari« o kojem govori Vajthed, »spoljno« odvijanje, »spoljnih« stvari, dakle, moglo je biti mera grčke tragedije, Eshi-love pogotovo. Za noviju tragediju, pa čak, donekle, i za kasniju grčku, Sofoklo-vu i Euripidovu, samo na manje vidljiv i jasan način, sudbina »nije toliko surova zakonitost koliko otkrovenje vrhunske životne mere«. Spoljni doga-đaji su, kako kaže Suzana Langer, samo prilika za njeno ostvarenje. A u tež-nji za slobodom najbolje se nalazi »otkrovenje pune životne mere«, pa je, prema tome, »ljudska sloboda a ne sudbina ono što u tragediji 'prosvjetlje-nje«.

Odnosno: »... tragedija svojim oblikom premošćuje te suprotno-sti. ... između njih (se) odvija njen dramatični tok. ... najslobodniji poduhvati tragičkih junaka određuju meru neumitnosti ljudske sudbine. ... Tragedija ne govori o celokupnom ljudskom iskustvu. Ali ona izostavlja sporedno da bi dospela do glavnog, da bi svojim oblikom obuhvatila udaljene krajnosti: i tragičnu, kao neumitnu, i tragičku, kao onu zbog koje je vredelo živeti i umi-rati«.

Ovim razlikovanjem, na ovaj način, tragičnog i tragičkog, Koljević do-lazi do izuzetno značajnog opšteg rezultata koji će zatim proveravati na kon-